

**ԲՈՆԻ ԻՍԼԱՄԱՑՎԱԾ ՀԱՄՇԵՆԱՀԱՅԵՐԻ ՍԵՐՈՒՆԴՆԵՐԻ
ԻՆՔՆՈՒԹՅԱՆ ԸՆԿԱԼՈՒՄԸ¹**

Բանալի բառեր – ցեղասպանություն, ինքնություն, իսլամացում, թուրքացում, լեզվական ձուլում, Համշեն, համշենահայության ներկա սերունդներ, կոնվենցիա

Վերջին շրջանում մամուլում և որոշ ուսումնասիրողների ուշադրության կենտրոնում են Թուրքիայի տարածքում ապրող համշենցիների ինքնության խնդիրները: Այդ առնչությամբ արվում են զանազան մեկնաբանություններ՝ առանց հաշվի առնելու իսլամացման-թուրքացման քաղաքականության պատմական իրողությունը և դրանից բխող հետևանքները, ինչպես նաև հասակորեն չեն տարբերակվում *ինքնություն* և *ծագում* հասկացությունները:

Դեռևս XVIII դարում բռնի իսլամացված համշենահայության սերունդներն այսօր ապրում են Թուրքիայի Ռիզեի նահանգի Չամլըհեմշին (Ստոքին Վիչե), Համշին (Համշեն), Փագար (Աթինա), Ֆընլըբլը (Վիչե), Արդաշեն (Արտաշեն), Չայլեի (Մավարի), Իքիզդերե (Քուրաի-ի Սեբա) գավառներում, որոնց մի մասն է պատմական հայոց Համշեն գավառը:

Շամանակի ընթացքում համշենցիների մի մասը տեղափոխվել է Արդվինի նահանգի Խոփա և Բորչկա գավառները: Համշենցիների գյուղեր կան նաև Էրզրումի, Սաքարիայի, Դուզդեի նահանգներում: Նրանց կարելի է հանդիպել նաև Թուրքիայի մեծ ու փոքր տարբեր քաղաքներում: Իսկ դիմադրության շնորհիվ ազգային դիմագիծը և քրիստոնեությունը պահպանած հատվածը սփռվել է Սև ծովի հարավարևելյան ծովափնյա շրջաններում: Այնուհետև XIX դարի վերջին և XX դարի սկզբին ցեղասպանություն վերապրած համշենահայերի մեծ մասը հաստատվել է Սև ծովի հյուսիսարևելյան (ռուսական) ծովափնյա շրջաններում, Հայաստանում՝ պահպանելով լեզուն, կրոնը, ազգային սովորույթները:

Օսմանյան կայսրության, հետագայում հանրապետական Թուրքիայի ձուլողական քաղաքականությունն ընթացել է մի քանի փուլերով, բռնի և տարաբնույթ համակարգված մեթոդներով, ինչպես նաև լեզվական ձուլման միջոցով²: Չբավարարվելով կրոնափոխությամբ և ըմբռնելով լեզվի էթնո-

¹ Մույն հոդաձում առաջադրվող խնդիրներն ուսումնասիրվել են ՀՀ Գիտության կոմիտեի՝ 2013-2015 թթ. թեմատիկի ֆինանսավորմամբ՝ «Համշենահայերի իսլամացման քաղաքականությունն Օսմանյան կայսրությունում. փուլերը, մեթոդները, հետևանքները և ներկա վիճակը» թեմայի շրջանակում:

² Համշենահայության բռնի իսլամացման մասին տե՛ս՝ **Ինճիճեան Ղ.**, Աշխարհագրութիւն չորից մասանց աշխարհի, հ. Ա, Վենետիկ, 1806, էջ 397, **Հայկունի Ս.**, Նշխարներ. Կորած ու մոռացուած հայեր, Արարատ, 1895, թիվ 7, էջ 239-243, թիվ 8, էջ 295, 296, **Թումայեանց Պ.**, Պոնտոսի

տարբերակիչ դերի նշանակությունը՝ օսմանյան և հանրապետական Թուրքիայի իշխանությունները խիստ կարևորել են իրենց ենթակայության տակ գտնվող ժողովուրդներին թուրքախոս դարձնելը՝ ամբողջացնելով նրանց ձուլման գործընթացը: Այս իրողության պայմաններում իսլամացված համշենահայության սերունդներն օսմանաթուրքական միջավայրում աստիճանաբար կորցրել են հայկական ինքնության կարևոր տարրերը՝ լեզուն (բացառություն են Խոփայի և Բորչկայի գավառների և Մաքարիայի նահանգի մի քանի գյուղերի համշենցիները), կրոնը, կտրվել հայկական մշակույթից և ամբողջովին տարրալուծվել թուրքական հասարակության մեջ՝ պահպանելով միայն իրենց տեղային ազգագրական, ինչպես իրենք են ասում՝ համշենական ինքնությունը¹:

Առհասարակ, էթնիկական դիմադրողականության և ինքնապաշտպանության գլխավոր միջոցներից մեկը լեզուն է, որն արտահայտում ու պահպանում է ազգային յուրօրինակությունն ու սահմանները: Լեզվամտածողության, բառապաշարի, բանահյուսության մեջ են ամրագրվում ազգային ինքնության հատկանիշները, տվյալ էթնոսին բնորոշ բազմաթիվ առանձնահատկությունները: Լեզուն է սերունդներին փոխանցում ազգային մշակույթը, ավանդույթները՝ կատարելով նաև էթնոտարբերակիչ դեր: Լեզուն և ազգային ինքնագիտակցությունը մշտապես սերտ փոխկապակցված են: Լեզուն ազգային ինքնագիտակցության և ինքնության ձևավորման թերևս ամենաորոշիչ գործոններից է²:

Բազմազգ Օսմանյան կայսրության և Թուրքիայի Հանրապետության իշխող շրջանակները շատ լավ էին հասկանում, որ այլազգիների ձուլումը բավականին բարդ գործընթաց է, մանավանդ որ տիրող ազգի և մյուսների միջև գոյություն ունեւ, ժամանակակից էթնոհոգեբանության տերմինով ասած, «էթնիկական անհամատեղելիություն»³: Լեզուն միշտ վառ է պահել այս կամ այն ժողովրդի ազգային ինքնագիտակցությունը: Ուստի այս հանգամանքնե-

---

հայերը, աշխարհագրական և քաղաքական վիճակ Տրապիզոնի, Լումալ, գիրք Բ (յուլիս), 1899, էջ 174, 175, **Խաչիկյան Լ.**, Էջեր համշինահայ պատմությունից, ԲԵՆ, 1969, թիվ 2, էջ 136-139, **Տաշեան Յ.**, Տայք, դրացիք եւ Խոտորջուր, պատմական-աշխարհագրական ուսումնասիրություն, հ. Բ, Մխիթարեան տպարան, Վիեննա, 1980, էջ 20-21, 71-84, **Վարդանյան Ս.**, Կարևոր սկզբնաղբյուր մահմեդականացված հայերի մասին, Պատմաբանասիրական հանդես, 2004, թիվ 3, էջ 159-170, **Սահակյան Լ.**, Օսմանյան կայսրությունում համշենահայերի բռնի մահմեդականացման քաղաքականության հետևանքները, Թուրքագիտական և օսմանագիտական հետազոտություններ, հ. IV, Երևան, 2006, էջ 207-228, **Մելքոնեան Ա.**, Համշեն, պատմաաշխարհագրական ակնարկ (16-20-րդ դարեր), Համշեն և համշենահայություն (գիտաժողովի նիւթեր), Երևան, Պէյրուք, 2007, էջ 26-33: Տե՛ս նաև The Hemshin. History, Society and Identity in the Highlands of Northeast Turkey, Edited by H.H. Simonian, London and New York, 2007:

¹ Տե՛ս **Սահակյան Լ.**, Համշենի մանրատեղանունները, Hamşen (Hemşin Yer Isimleri, Микро-топонимы Амшена), Երևան, 2012, էջ 9, 12:

² Տե՛ս **Սահակյան Լ.**, Հայկական երգերը բռնի կրոնափոխված համշենցիների ինքնության հիշողություն և դրսևորում, Թուրքագիտական և օսմանագիտական հետազոտություններ, հ. V, Երևան, 2008, էջ 246-247:

³ Տե՛ս **Նալչաջյան Ա.**, Էթնիկական հոգեբանություն, Երևան, 2001, էջ 427-428:

րի վերացմամբ էր պայմանավորված այլազգիների նկատմամբ Օսմանյան կայսրության, ինչպես նաև Թուրքիայի Հանրապետության որդեգրած ձուլման քաղաքականությունը:

Նման ճնշումների հետևանքով հայերենի փոխարեն համշենցիների միջավայրում գերակայեց թուրքախոսությունը: Թեև Թուրքիայում մնացած համշենահայությունը սկզբնական շրջանում առերես էր ընդունել իսլամ, սակայն ժամանակը, ինչպես նաև մթնոլորտը, ձուլման հետևողական քաղաքականությունը, վախը և զանազան հալածանքները կատարել են իրենց դերը¹: Արդյունքում այսօր նրանց մի մասի հայկական ինքնությունն արտահայտվում է ընդամենը գենետիկական ծագման մասին հիշողությամբ և մշակութային որոշ շերտերի պահպանմամբ:

Գերմանացի պատմաբան Մ. Հունբերը գրում է, որ «հնարավոր չէ տիրանալ ինքնությանը, որն ինքնաբերաբար է առաջանում, բայց երբ արդեն ձեռք է բերվում, այն դեռ չի կարելի ապահով համարել: Մշտապես առկա են ինքնությունն օտարից պաշտպանելու կարիքն ու անհրաժեշտությունը»²:

Հանրապետական Թուրքիայում այլազգիների ձուլման քաղաքականությունն իրավաբանորեն ամրագրվում է 1924 թ. առաջին սահմանադրության 88-րդ հոդվածով (1982 թ. այն ամրագրվեց 66-րդ հոդվածում), ըստ որի՝ «Ամեն ոք՝ ով Թուրքիայի քաղաքացի է, համարվում է թուրք»³:

2005 թ. հոկտեմբերին Թուրքիայի կառավարությունը քննարկեց և հաստատեց Անվտանգության խորհրդի ներկայացրած «Ազգային անվտանգության քննարկման մասին փաստաթուղթը», որը դարձյալ ընդգծում է, որ Թուրքիայի Հանրապետությունում հիմնարար սկզբունքներ են «մեկ պետություն, մեկ ազգ, մեկ դրոշ և մեկ լեզու դրույթները»: Փաստաթղթում պահպանվում է Թուրքիայի յուրաքանչյուր քաղաքացուն «ազգությամբ թուրք» համարելու սկզբունքը:

2005 թ. նոյեմբերին Թուրքիայի վարչապետ Ռ. Էրդողանն իր հայտարարությամբ թեև ընդունեց, որ երկրում կան շուրջ 30 էթնիկական խմբեր՝ «իրենց ներքին ինքնություններով», այդուհանդերձ չհասպաղեց հիշեցնել, որ նրանք ունեն «վերին ինքնություն», այն է՝ Թուրքիայի Հանրապետության քաղաքացիություն⁴:

Այսօր Թուրքիայում ապրող քրիստոնյա հայերի անձը հաստատող փաս-

---

¹ **Թումայեանց Պ.**, Պոնտոսի հայերը. Աշխարհագրական և քաղաքական վիճակ Տրապիզոնի, Լուսնայ, գիրք Բ (յուլիս), 1899, էջ 175, **Հայկունի Ս.**, Կորած և մոռացուած հայեր (Տրապիզոնի հայ-մահմեդական գիւղերն, նրանց ավադութիւնները եւ սովորութիւնները), Արարատ, 1895, օգոստոս, էջ 297:

² **Hübner M.**, “La beurette” Vom aus der Vorstaedte ins Herz der französischen Gesellschaft, Frankfurt am Main, 1996, S. 23.

³ **Григорян Э. А.**, Турецкая республика. Основные институты государственного строя, М., 1974, с. 41.

⁴ www.milliyet.com.tr/2005/12/13/siyaset/axsiy02.html, տե՛ս նաև **Մերքույան Ռ.**, «Ներքին ինքնության» խնդիրը Թուրքիայում և համշենցիները, «Հանրապետական», 2008, թիվ 9 (68), էջ 9-13:

տաթղթում (Kimlik), որը ներքին օգտագործման համար է, կրոնական պատկանելության դիմաց նշվում է՝ քրիստոնյա, իսկ անձնագրում ազգության դիմաց՝ թուրք: Հայերն ունեն նաև 31 թվով համարակալված կոդ, ինչը համապատասխան ատյաններին հուշում է նրանց ազգային պատկանելությունը:

Իսկ իսլամացված համշենցիների ինքնությունը խճճելու ուղղությամբ առ այսօր ակտիվ աշխատանքներ են տարվում: Հրատարակվում են ապագիտական գրքեր (որոնց հեղինակների թվում կան նաև համշենցիներ)՝ համշենցիների հայկական ծագումը և առհասարակ Համշենում հայկականության հետքերը մերժելու նպատակով:

Որպես հետաքրքիր փաստ նշենք, որ Արդվինի նահանգի Խոփա և Բորչկա գավառների համշենցիները կարողացել են թուրքական այդ մեծ օվկիանոսում պահպանել հայերենի՝ Համշենի բարբառի իրենց տեղական խոսվածքը և դեռևս գործածում են իրենց առօրյա խոսակցականում: Ինչպես ցույց են տալիս մեր կատարած ուսումնասիրությունները, այսօր նրանց թիվը հասնում է մոտավորապես 25-35.000-ի²: Սակայն երիտասարդ սերունդն արդեն մոռանում կամ չի գործածում իր խոսվածքը և նախապատվություն է տալիս թուրքերենին: Միաժամանակ նշենք, որ նրանք հայերենի տառերը չգիտեն, բացառությամբ մի քանի մտավորականների, ովքեր գիտաճանաչողական նպատակներով սովորում են մեսրոպյան այբուբենը: Շնորհիվ Համշենի բարբառի խոսվածքի պահպանման՝ այս շրջանների համշենցիների մի մասն ընդունում է իր հայկական ծագումը: Չնայած թուրքական քարոզչությանը՝ նրանք շատ լավ հասկանում են, որ իրենց խոսակցական լեզուն թուրքերենը չէ: Առհասարակ, Խոփայի և Բորչկայի գավառներում տարածված են մարքսիստական, ըստ այդմ՝ աթեիստական գաղափարները, որոնք, մեր կարծիքով, որոշակի հոգեբանական ինքնապաշտպանական դեր են կատարում իսլամական-թուրքական միջավայրում՝ սեփական տեսակը, ազգագրական նկարագիրը պահպանելու համար: Սակայն նրանց մեջ կան նաև այնպիսիք, ովքեր խուսափում են իրենց ծագման մասին խոսելուց կամ իրենց համարում են թուրք, իսկ լավագույն դեպքում՝ համշենցի (հոմշեցի): Խոփայի համշենցիների մի մասն ընդգծում է, որ տեղյակ է իր հայկական ծագման մասին, գիտի, որ ժամանակին հայ ժողովրդի մասն է կազմել, եղել է հայկական մշակույթի կրողը, սակայն քանի որ ժամանակի ընթացքում կտրվել է կապը հայ ժողովրդից, նրանք իրենց համարում են համշենցի, և ոչ թե հայ կամ թուրք³: Կարծում ենք,

¹ Տողերիս հեղինակը քննադատության է ենթարկել թուրք պատմաբանների այս տեսակետները: Տե՛ս **Մահալյան Լ.**, Օսմանյան կայսրությունում համշենահայերի բռնի մահմեդականացման քաղաքականության հետևանքները, Թուրքագիտական և օսմանագիտական հետազոտություններ, Երևան, 2006, էջ 207-229:

² **Մահալյան Լ.**, Համշենի մանրատեղանունները, էջ 8:

³ Համշենցիների ինքնության մասին տե՛ս՝ **Özkan M.**, Hemsinli Kimliği: Dil, Din, Kültür, <http://www.hamshentsi.blogspot.com.tr/2013/11/hemsinli-kimligi-dil-din-kultur.html?m=1>

Օզքան Մ., Համշենական ինքնությունը՝ լեզու, կրոն, մշակույթ, «Ձայն համշենական», թիվ 9-10 (122-123) սեպտեմբեր-հոկտեմբեր, 2014, էջ 3, 6, <http://dzaynhamshenakan.org/pdf/n122123.pdf>:

որ ինքնության նման ընկալումը ևս թուրքական իրականության մեջ իրենց տեսակը պահպանելու և այդ միջավայրում հարմարվելու մի մոդել է:

Թուրքական իշխանությունները, չկարողանալով Արդվինի նահանգի համշենցիներից վերջնականապես արմատախիլ անել հայախոսությունը, պաշտոնական պատմագրության միջոցով խճճում և աղավաղում են Համշենի պատմությունը, համշենցիների ծագումնաբանությունը, նրանց հայերեն խոսվածքը հայտարարում իբրև թուրքական բարբառ¹:

Ռիզեի նահանգի համշենցիների շրջանում թուրքացումն առավել խոր արմատներ է ձգել: Նրանք մոռացել են իրենց մայրենին՝ հայերենը, և խոսում են թուրքերեն: Ոմանք թեև ընդունում են իրենց հայկական ծագումը, սակայն անմիջապես հավելում են, որ արդեն թուրքացել են: Նրանց միջավայրում շրջանառվում է այն տեսակետը, որ իրենք սերել են թուրքական ցեղերից: Չամլըհեմշինցի լրագրող և հայրենագետ Ուղուր Բիրյոլը իր հոդվածներից մեկում գրում է. «Այսօր համշենցիների մեծ մասը մերժում է իր հայ լինելը: Իրականում շրջանում օգտագործվող տեղանունների և առօրյա կյանքում պահպանված առարկաների անունների կիրառությամբ է արտահայտվում տեղական հայերենը»²: Այստեղ ևս կան մարդիկ, ովքեր իրենց թուրք չեն համարում, այլ ուղղակի՝ համշենցի (Hemşinli), հիշում, որ իրենց նախնիները հայեր են եղել: Ռիզեի մի շարք շրջաններում արմատական իսլամը շարունակում է պահպանել իր ամուր դիրքերը: Այստեղ կան մուլեռանդ մուսուլմաններ, ինչն էապես ազդել է համշենցիների ինքնության վրա: Նրանց թվում կան նաև մարքսիստական գաղափարներ կրողներ, ակտիվ ձախակողմյաններ: Չայելի գավառի Սենոզի շրջանում արմատացած են թուրքական ազգայնական գաղափարները: Համշենցիների տների պատուհաններից կախված է թուրք ազգայնականների եռալուսին դրոշը: Անգամ նրանց միջավայրում հայ (Ermeni) բառը բացասական և վիրավորական նշանակություն ունի: Նշենք նաև, որ Սենոզի շրջանը տվել է հայտնի քաղաքական և ռազմական գործիչներ, իրավաբաններ, բժիշկներ, ուսուցիչներ: Այս շրջանի Խախոնջ (այժմ՝ Çataldere) գյուղից է Թուրքիայի նախկին վարչապետ Մեսութ Յիմազը՝ Վասափների տոհմից, որը հայերեն Վասակ անձանվան աղավաղված տարբերակն է: Ռիզեի համշենցիների թիվն այլ քաղաքներում հաստատվածներով հանդերձ՝ ոչ պաշտոնական տվյալներով կազմում է մոտ 60 հազար³:

---

¹ Այս խնդիրների վերաբերյալ թուրք պատմաբանների միտումնավոր կեղծարարության քննադատությունը տե՛ս նաև՝ **Վարդանյան Ս.**, Կրոնափոխ համշենահայերին պատմա-ազգագրորեն ներկայացնելու փորձ, Հանրապետական գիտական նստաշրջան՝ նվիրված 1984-1985 թթ. ազգագրական և բանագիտական դաշտային հետազոտությունների հանրագումարին: Ձեկուցումների թեզիսներ, Երևան, 1987, էջ 95-97: Տե՛ս նույնի՝ Նախկին Խորհրդային Միությունում բնակվող մահմեդական հայերը, «Բազմավեպ», 1996, թիվ 1-4, էջ 193-194, հմմտ. **Rıza M.**, Benlik ve Dilbirliğimiz, Ankara, 1982, s. 35-36.

² **Biryol C. U.**, Hemşinliler üzerine, Hemşinliler Ermeni mi?, Radikal, 2005, Haziran 12.

³ Տե՛ս **Սահակյան Լ.**, Համշենի մանրատեղանունները, էջ 13-14:

Հայտնի կեղծարար Մ. Սաքաօղլուի միջոցով թուրքական պատմագրությունը հայտարարում է, որ համաշնչիները բացի թուրքերենից ուրիշ լեզվի չեն տիրապետել: Իսկ նրանց թուրքերենը հին Օդուզի կամ Սաքա ցեղի բարբառն է¹: Մեկ այլ թուրք կեղծարար՝ Մ. Քըրզըօղլուն, ընդունելով Խոփայի համաշնչիների լեզվի հայկական բարբառ լինելը, այն կրողների ծագման մասին առաջադրում է հորինովի տեսություններ: Նրա մշակումները, ցավոք, դարձել են համաշնչիների ինքնության անբաժանելի մասը: Շատերն այնքան են հեռացել հայկական արմատներից, որ իրենց համարում են օղուզական կամ բայբարական կամ աքադական ցեղերի սերունդ և կամ Միջին Ասիայից ու Խորասանից եկած մի ժողովուրդ²:

Եվ եթե անգամ Ռիզեի համաշնչիները գիտեն իրենց հայկական ծագման մասին (իսկ չիմանալ չեն կարող, քանի որ իրենց խոսակցական թուրքերենում օգտագործում են բազմաթիվ հայերեն կենցաղային բառեր, տեղանուններ, բուսանուններ), ապա այդ մասին գերադասում են լռել կամ ուղղակի մերժել: Ահա այսպիսին է XVIII դարում և հետագայում բռնի իսլամացված հայության սերունդների ներկա վիճակը:

Իսլամացման քաղաքականությունը պետք է գնահատել որպես ցեղապանության դրսևորման մի ձև, որին ենթարկվեց հայության այս հատվածը՝ բռնի կտրվելով իր արմատներից և հեռանալով իր ազգային ակունքներից ու մշակույթից: Ցեղասպանության վերաբերյալ Ռաֆայել Լեմկինի բնորոշումը, ինչպես նշված է «Առանցքի տիրապետությունը ռազմակալված Եվրոպայում» գրքում³, ներառում էր այն, ինչը կարելի է համարել եթե ոչ ֆիզիկական, ապա առնվազն հոգեբանական ազդեցություններ, որոնք նա բնորոշել է հետևյալ կերպ. «Ընդհանրապես ցեղասպանությունը պարտադիր չէ, որ նշանակի ազգի ուղղակի բնաջնջում...: Նախ հարկ է առանձնացնել տարբեր գործողությունների համակարգված ծրագիրը, որը նպատակ ունի ոչնչացնելու ազգային խմբերի կարևոր հիմքերը և հենց իրենց՝ խմբերին»: Այդ ծրագրի նպատակներն են քաղաքական և սոցիալական կառույցների, մշակույթի, լեզվի, ազգային զգացմունքների, կրոնի ոչնչացումը, անձնական ապահովության, ազգային խմբերի խոչընդոտելը սոցիալապես ինտեգրելուն և այլն: «Ցեղասպանությունն ունի երկու փուլ. առաջին՝ ճնշված խմբի ազգային մոդելի ոչնչացում, և երկրորդ՝ ճնշողի ազգային մոդելի հարկադրում: Այս հարկադրումն իր հերթին կարող է կիրառվել ճնշված բնակչության վրա, որին թույլ են տալիս մնալ տարածքում ճնշողի ազգակիցների կողմից իրականացված բնակչության բնաջնջումից և գաղութացումից հետո»⁴:

¹ Տե՛ս **Sakaoglu M. Ali**, Dünden Bugüne Hemşin. Karadeniz'den Bir Tarih, Yenyurt Yayınları, Ankara, 1990, s. 53-54.

² Տե՛ս **Kırzioğlu M. F.**, I. Selim Çağında Hopa ile Arhavi Köyleri, TFA icinde, yıl 17, cilt 10, no. 201 (Nisan 1966), İstanbul, s. 4104.

³ Տե՛ս **Lemkin R.**, Axis Rule in Occupied Europe, Washington, 1944.

⁴ <http://www.genocide-museum.am/arm/un.php>.

1948 թ. ՄԱԿ-ի ընդունած «Ցեղասպանության հանցագործության կանխարգելման և դրա համար պատժի մասին» կոնվենցիայի 1-ին հոդվածը նշում է, որ ցեղասպանությունը հանցագործություն է՝ անկախ այն բանից կատարվում է խաղաղ, թե պարտերազմական պայմաններում, և որ ստորագրող կողմերը պարտավորվում են կանխարգելել այն և պատժել այն իրականացնողներին: Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածը ցեղասպանություն է համարում այն գործողությունները, որոնք կատարվում են մի որևէ *ազգային, ցեղային կամ կրոնական խմբի* լիակատար կամ մասնակի ոչնչացման մտադրությամբ¹:

Ահա այս համակարգված ձուլման քաղաքականության հետևանքով համշենցիները, բոնի կրոնափոխության ենթարկվելով, կորցրել են իրենց հայկական ազգային ինքնությունը՝ պահպանելով միայն տեղական ազգագրական նկարագիրը՝ հայկական ծագման մասին հիշողության մասնակի դրսևորումներով:

Лусине Саакян – *Восприятие поколений идентичности насильно исламизированных амшенских армян*

Вопросы идентичности современных поколений насильно исламизированных амшенских армян, живущих на территории Турции, продолжают оставаться в центре внимания исследователей. В статье представлены последствия политики насильственной исламизации и тюркизации, осуществленной в Османской империи, в частности, сегодняшнее восприятие идентичности амшенцев. Политика исламизации характеризовалась в качестве одной из разновидностей геноцида.

Lusine Sahakyan – *The Perception of the Identity of the Generations of Forcibly Islamized Hamshen Armenians*

The problems of the present generations of forcibly Islamized Armenians of Hamshen remain the major focus of researchers. The paper presents the consequences of the forcible Islamization-Turkization policy, carried out in the Ottoman Empire, particularly, the present perception of their identity by Hamshenians. Islamization policy is qualified as a special form of genocide.

---

¹ Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide Adopted By The General Assembly of the United Nations on 9 December 1948. Came into force on 12 January 1951, the ninetieth day following the date of deposit of the twentieth instrument of ratification or accession, in accordance with article XIII. (www.ararat-heritage.org.uk/PDF/UN_Convention_Genocide.pdf: Տե՛ս նաև՝ Հայոց ցեղասպանությունը միջազգային իրավական փաստաթղթերում (ժողովածու), կազմող՝ Վ. Քոչարյան, Երևան, 2014, էջ 9-10, Ցեղասպանության հանցագործության կանխարգելման և դրա համար պատժի մասին կոնվենցիան. http://www.un.am/res/UN%20Treaties/III_1.pdf